

Kunst som etisk refleksjon

Kunst på et sted som Falstad risikerer mye. Dersom kunsten ikke forstår sin kontekst, kan den framstå som noe fremmed. Den kan ses som en respektløs intervensjon i en sårbar sammenheng, nesten som et nytt overgrep, eller som en estetisering av ondskapens arena. Selv om kunstens spesielle privilegium i mange sammenhenger kan være å utgjøre det perspektiverende – det kritiske blikket utenfra – finnes det steder og situasjoner der varsomhet, respekt og forståelse må være utgangspunktet for kunstens nærvær. Falstad er et slikt sted.

Det må altså finne sted en etisk refleksjon knyttet til kunstens oppgave på dette stedet, fordi kunstens nærvær i denne konteksten først og fremst er etisk begrunnet, framfor estetisk. Stedet Falstad, historisk og i nåtid, reflekterer samtidig i sitt meningsinnhold noen av etikkens grunnproblemer, og da særskilt forholdet til ondskap som fenomen. Vurdert i en kunstsammenheng vil den komplekse problemstillingen om *representasjon* og *fremstilling* av dette fenomenet, både etisk og estetisk stå sentralt. Mange er kjent med filosofen Theodor W. Adornos utsagn om at ”det er barbarisk å skrive dikt etter Auschwitz”. Spørsmålet om historisk erindring i sin alminnelighet blir også tydelig i forhold til dette stedet, slik det bl. a kommer til uttrykk i en stadig aktuell diskusjon om det som gjerne betegnes som det historiske monumentets ”krise”.

Slike betraktninger lå bak KOROs ønske om å delta i kunstprosjektet på Falstad da vi allerede før det forelå som byggeprosjekt ble kontaktet av Stiftelsen Falstadsenteret. Vår den gang oppnevnte kunstkonsulent Søren Ubisch utarbeidet en såkalt forprosjektanalyse som drøftet Falstad som historisk sted. Relatert til spørsmålet om kunstens oppgave og hensikt på Falstad sies det der bl.a.: ”Gårdsrommets språkbilde er i sin intensitet og konsentrasjon å likestille med et kunstverk. For dem som besøker gårdsrommet vil det gi følelsesmessige opplevelser på samme måte som for den aller beste kunst. De får med seg et bilde som ikke glemmes.”

Framfor å tilføre senteret kunstverk i form av fysiske manifestasjoner, ble det påpekt at kunstens oppgave i stedet kunne være å tydeliggjøre Falstads meningsinnhold som symbol. Kunsten skulle utdype og diskutere senterets formål som et kunnskapsfelt i bevegelse. Kunsten skulle gjenspeile denne dynamikken ved å være tidsavgrenset og skiftende.

Workshopen på Falstad høsten 2007 med ulike fagpersoner som deltakere var en god oppstart på prosjektet og la premissene for den videre tenkningen. Utstillingen i fjor sommer med installasjoner av de norske kunstnerne Siri Austen og Roddy Bell ble gjennomført etter en nasjonal konkurranse. Den viste til fulle kunstens potensial til å vise krigens ugjerninger som historie og samtid. Som en del av den utstillingen fulgte så seminaret ”Historien, kunsten og samtiden” i september 2009, der kunstverkene ble presentert og diskutert og satt inn i en bred faglig kontekst.

Installasjonen *The Long Silence* av Roddy Bell var plassert i containere i gårdsrommet. Utgangspunktet for kunstverket var hendelser gjenfortalt av fangene på stedet som ble ofre for tyskernes ulike vilkårlige avstraffelser. Historiske portrettfotografier var opplyst av oljelamper rundt om på veggene og en vifte fikk fotografiene til å blafre. Roddy Bell kombinerte her, som ofte før, høyteknologi med enkle, håndverksmessige element. Videoen av en munn som fremfører Franz Lehars Volgalied ble projisert på viften og veggen. Når sangen var over, stoppet viften og alt ble stille.

Siri Austeens lydinstallasjon *Ears of the Field* så ut som en større feltstasjon med et telt i midten. Til feltstengene, som var dekket av løv og grønne planter, var det festet høytalere som sendte fuglesang ut i rommet. Dette var opptak fra steder der folk lever i konfliktsituasjoner; Afghanistan, Tsjetsjenia, Israel / Palestina. Her var også lyttestasjoner med hodetelefoner der refleksjoner og samtaler omkring krigsproblematikk ble avspilt. Inne i teltet kunne publikum respondere på kunstverket ved selv å komme med betraktninger etter besøket på senteret.

Det er ingen overdrivelse å si at kunstprosjektet ved Falstad representerer noe helt spesielt i KOROs virksomhet, både pga sin tilknytning til dette stedet og dets historie, men også ved sin temporære innretning.

Men kanskje særlig fordi man ved disse grepene har gjort historien aktuell og igangsatt en dyptgående refleksjon, både om stedet Falstad og om kunstens oppgave på et slikt sted.

Dag Wiersholm

Denne artikkelen er en bearbeidelse av en kronikk i Trønderavisa 23.06.2010.